

До сторічного ювілею Уласа Самчука

33

20 лютого ц.р. виповнюється 100 років із дня народження видатного письменника, уродженця с. Дермань Здолбунівського району, класика української літератури Уласа Самчука (20 лютого 1905 – 9 липня 1987). Літописець українського простору ХХ ст., як він себе атестував, автор романів „Волинь”, „Марія”, „Ост” та ін., чотирьох книг спогадів, публіцистики, фольклорних матеріалів, У.Самчук повернувся на рідну землю своїми творами лише в умовах незалежної України. У художніх творах письменник висвітлював світ українця не з позицій „класової боротьби”, а крізь призму української історії, духовної культури і національних традицій. Тепер його творчість вивчають у школах, університетах.

Пропонуємо читачам ознайомитися з матеріалом із Рукописного відділу Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, в якому тепер зберігається архів письменника. У ньому я виявив доповідь У. Самчука під назвою „Ідейні мотиви моєї творчості”. Як відомо, у 1948 р. письменник емігрував до Канади. Тут він оселився в м. Торонто, в якому жив і творив до останніх днів.

28 лютого 1971 року письменник виступив перед студентами Оттавського університету. Доповідь відкриває перед нами вдумливого митця-інтелектуала, оригінального інтерпретатора не лише власної творчості, а й філософсько-духовних та суспільно-політичних цінностей ХХ ст., в які вписує й свій творчий доробок.

Текст доповіді друкуємо за сучасним правописом. Зберігаємо переважно специфічні авторські лексеми, вислови та конструкції речень.

Мойсей ГОН,

професор, завідувач кафедри української літератури РДГУ

Улас Самчук

ІДЕЙНІ МОТИВИ МОЄЇ ТВОРЧОСТІ

Доповідь виголошена в Оттавському університеті
28 лютого 1971 р.

Перш за все прошу вибачити за цю мою гіпотетичну тему... Звичайно в літературних колах прийнято, що подібні теми належать не самим авторам даної творчості, а їх дослідникам, критикам і рецензентам. Виправдую себе тим, що український автор у теперішній світовій системі діяння є поставлений у виняткове становище свого приречення, а тим самим до нього не завжди стосуються загальноприйняті норми літературної практики.

Конкретніш – українські автори мистецької творчості тут, поза межами їх мови і завдання, є позбавлені всіх звичайно прийнятих умов роботи. Позбавлені видавництва, ринку збуту, гоноровання і також творчої критики. Усі ті можливості, на яких ця діяльність базується тут, є лишень виявом дуже виразної випадковості, імпровізації і наглоті виходу з положення. Бракує, як-то кажуть, простору діяння. Грунту. Людей... Мистецтво слова не може жити нормально поза межами свого природного ґрунту. Кожний літературний процес вимагає відповідного клімату – землі, неба, сонця і повітря, і того дихання, що ним дихає дана суспільна, людська цілість.

Розуміється, що ми тут у світовому українському просторі намагаємося виявляти себе і навіть не маючи потрібних умов... Помагаємо собі як можемо з таких двох дуже зобов'язуючих причин: по-перше, ми для цього приречені до-

призначення. За законами призначення взагалі людей на землі з їх величезною шкалою (шкалою – М.Г.) різноманітності рас, вимог і потреб, ми як люди і як народ силою саме цих засад життя вимагали колись, вимагаємо тепер і будемо вимагати в майбутності свого власного місця на землі з нашими власними, вродженими нормами. Мова усна, а далі мова писана, яку ми домовились звати літературою, є однією з основних норм кожної людини, кожного народу і кожної нації. Через слово, мову, літературу, як через призму світло, проходить і розкладається на безліч відтінків людська думка, якої завданням є висловити повноту, цілість об'єкту, з якого вона походить...

Це є також одна з основних засад життя, і на цій zasadі були побудовані на землі держави, їх закони, їх культури, як також їх історія. Кожний цивілізований народ виходить від кореня своєї мови і своєї літератури... У свою чергу – сума світових мов і літератур творить суцільність з назвою людство.

Український народ під цим оглядом не є виняток... Виняток є лишень, так скажемо, доля його історії, яка, мабуть, має свої притаманні, не завжди нам виразно ясні прикмети, що інколи приходиться подивляти, а інколи також розгадувати як якусь дивовижну загадку. Роль літератури у такому роз'яснювальному процесі унікальна і абсолютна. Тільки словом можна назвати яви-

яких наших колеги не мають там, у себе на Батьківщині. Маємо на увазі свободу виявлення нас такими, якими створила нас наша природа... Хочемо і можемо сказати про нас, від нас і для нас... Без впливу і натиску інших чинників, які намагаються скерувати нашу творчу енергію в інтересах не конче узгоднених з інтересами народу, з якого ми походимо.

На землі наших предків, в Україні, ось вже півстоліття відбувається винятковий в історії людства процес формування імперії за двома дуже маркантними (прикрими – М.Г.) засадами: по-перше – за засадою національного імперіалізму однієї мовної системи, традиції і культури, а також за засадою однієї ідеології, доктрини і принципи якої є абсолютно виключні і нетерпимі по відношенню до світу, який нас оточує.

Інакше кажучи, там штучно твориться імперія особливого типу моральних вартостей, не конче узгоднених з вимогами і потребами нас як людей і членів народу, з якого ми походимо.

І саме це є те, що нас дуже зобов'язує. Ми не хочемо і не можемо бути добровільними жертвами того нівелюючого процесу, що відбувається на нашій Батьківщині. Маємо власну життєву долю, власну індивідуальність і віримо також, що маємо наше власне історичне

я-ось література німецька або російська, ви значаються тим, що вони намагалися вникнути у глибини народного ества і збагнути та висловити його внутрішню морально-етичну суть.

Наприклад, література німецької мови в лиці таких її представників, як Гете або Шіллер в поезії, як Кант, Гегель, Фіхте чи Ніцше в філософії, намагалася збагнути певну суть певних законів життя в їх першопричинах, переважно універсального, вселюдського значення, чи буде це "Фауст" Гете з його бажанням розгадати істину призначення людини та її історичного розвитку, а чи буде це "Критика чистого розуму" Канта, де висловлено думку, що наше знання зумовлюється не так речами і явищами, як загальними законами і засобами нашого розуму, на вивчення і пізнання якого має бути скерована вся наша увага... Бо початок лиха знаходиться не в явищах, а в неможливості нашого розуму їх пізнавати і логічно висловити. Інакшз кажучи, тут висловлюється стара сократівська думка "пізнай самого себе", яку було багато разів повторювано різними представниками думачого людства, включаючи сюди Данте з його "Божественною комедією" і Шекспіра з його основним гамлетівським питанням "бі ор нот ту бі" ...

(Далі буде)

В. М. ... Рівнен. держ. обл. орг.